

Tartib edən c.e.n. İsmayılova Ü.T.

Coğrafiya tarixi

İzahat vərəqəsi

«Coğrafiya tarixi» fənni Bakı Dövlət Universitetində «Coğrafiya» ixtisasında təhsil alan qiyabi bakalavr pilləsi tələbələri üçün 14 saat (10 saat – mühazirə, 4 saat – məşğələ) həcmində tədris olunur. Fənnin tədrisinin əsas məqsədi tələbələrə coğrafi kəşflərin, elmi ideyaların formalaşması və inkişafının əsaslarını öyrətməkdir.

Mövzular üzrə saatların paylanması

Nö	Mövzular	cəmi	müh	məşğ.
1.	Coğrafiya tarixi kursunun mahiyyəti, obyekt, məqsəd və vəzifələri.	2	2	
2	V – XVII əsrlərdə coğrafiyanın inkişafı	2	2	
3	XVIII – XIX əsrlərdə coğrafiyanın inkişafı	4	2	2
4	Müasir coğrafiya XX – XXI əsrin əvvəli	2	2	
5	Azərbaycanda coğrafiya elminin formalaşması və inkişafı	4	2	2
	Cəmi	14	10	4

1. Coğrafiya tarixi kursunun mahiyyəti, obyektı, məqsəd və vəzifələri

Coğrafiya tarixi elminin mahiyyəti. Tarixi coğrafiya və coğrafi kəşflər tarixi anlayışları. Elmlər arasında yeri. Kursun başlıca məqsəd və vəzifəsi. Coğrafiya tarixi kursunun keçdiyi dövrlər.

Mövzü əhatəsində tələbə bilməlidir:

1. Coğrafiya tarixi elminin predmetini, əhəmiyyətini
2. Coğrafiya tarixi elminin mahiyyətini
3. Emlər arasında yerini
4. Tarixi coğrafiya və coğrafi kəşflər anlayışını
5. Coğrafiya tarixinin əsas dövrlərini

Ədəbiyyat 1 səh. 7-12; 6 səh. 3-10 səh.

2. V – XVII əsrlərdə coğrafiyanın inkişafı

İlkin coğrafi bilik və təsəvvürlərin yaranması. Qədim misirlilərin coğrafi təsəvvürləri. Qərbi, Cənubi və Şərqi Asiyanın qədim xalqlarının coğrafi ideyaları. Avropa antik dövrünün xalqlarının coğrafi ideyaları. Strabonun və K. Ptolomeyin coğrafi fikirləri. Ərəb coğrafiyası. Türk xalqlarının coğrafi kəşfləri və nailiyyətləri. Normannların coğrafi kəşfləri. Rusiyanın coğrafi bilikləri. Marko Polo onun səyahəti və «Kitabı» haqqında. Böyük İpək Yolu. Atlantik və Şərqi Afrikada portuqalların kəşfləri. Kolumbun səyahəti və Amerikanın kəşf edilməsi. Vasko da Qamanın Hindistana səyahəti. Yeni coğrafi kəşflər və Amerikanı yeni kontinent

adlandırılması. F. Maqellanın – El-Kanonun ilk dünya səyahəti. Hollandların cənub qurşaqda kəşfləri. Rus səyahətçiləri və onların kəşfləri. Ceyms Kukun səyahətləri. Fransızların Dünya okeanında səyahətləri.

Mövzü əhatəsində tələbə bilməlidir:

1. Qədim dünyada coğrafiyanın inkişafını
2. Orta əsrlərdə coğrafiyanın inkişafını
3. Böyük coğrafi kəşflərə hazırlıq dövrünü (XV əsr)
4. Böyük coğrafi kəşflərə dövrünü (1492-1550 illər)
5. Böyük coğrafi kəşflərin ikinci dövrünü (1550-1650)

Ədəbiyyat 1 13-76 səh., 6 13-95 səh.

3. XVIII – XIX əsrlərdə coğrafiyanın inkişafı

Hollandların Ost-Hind kompaniyası. Arktikanın və Antarktidanın öyrənilməsi. Dünya okeanında tədqiqat işləri. Kartoqrafiya elminin nailiyyətləri. Təbiət elminin inkişafı. Vareninin «Coğrafiyası». Coğrafiya elminin əsas nailiyyətləri. A.Humbolt və onun elmi fikirləri. K. Ritterin yerşünaslığı. Rusiyada coğrafi kəşflər və coğrafiya elminin inkişafı.

Mövzü əhatəsində tələbə bilməlidir:

1. Yeni dövrün coğrafiyasını (XVII əsrin ortası – XVIII əsrdə)
2. Yeni dövrün coğrafiyasını (XIX əsrdə)
3. XIX əsrin I yarısında Qərbi Avropada coğrafiyanın inkişafını
4. XIX əsrin I yarısında Rusiyada coğrafiyanın inkişafını

5.XIX əsrin II yarısında Qərbi Avropada və Rusiyada
coğrafiyanın inkişafını

Ədəbiyyat 1 77-111 səh , 6 101-153 səh.,185-200 səh.

4. Müasir coğrafiya (XX – XXI əsrin əvvəli)

Kontinentalarda səyahətlər və yeni kəşflər. XX əsrin əvvəllərində avropada coğrafiyanın inkişafı: Almaniyada coğrafiya (F. Ratsel, F. Rixthofen, A.Qettner və s. ideyaları). Fransada coğrafiya (E. Reklyu, P. Vidal de la Blaç və s. ideyaları). Avropanın başqa dövlətlərində coğrafiya. ABŞ və Böyük Britaniyada coğrafiyanın inkişafı (C. Marş, U. Devis və s. ideyaları). Rusiyada coğrafiya. Keçmiş SSRİ-də və indiki MDB-də coğrafiyanın inkişafı. Elmi-tədqiqat ekspedisiyalarının təhlili. Kosmik yerşünəşliyin inkişafı. Müasir coğrafiyanın kompleks tətbiqi istiqamətlərinin inkişafı:Konstruktiv coğrafiya. Rekreasiya coğrafiyası. Geoekologiya və coğrafiya. Coğrafi proqnozlaşdırma. Kosmik yerşünəşliq və kartoqrafiya.

Mövzü əhatəsində tələbə bilməlidir:

- 1.XX əsrin I yarısında Qərbi Avropada coğrafiyasının inkişafını
- 2.XX əsrin I yarısında SSRİ-də (MDB-də) coğrafiyasının inkişafını
- 3.XX əsrin II yarısında və XXI əsrin əvvəlində Xarici ölkələrin coğrafiyasının inkişafını

4.XX əsrin II yarısında və XXI əsrin ərəfəsində Xarici ölkələrin coğrafiyasının inkişafını

5.Müasir coğrafiyanın inkişaf istiqamətləri (XXI əsrin əvvəli).

Ədəbiyyat 1 111- 176 səh., 6 274-30, 355-394, 449-463, 481-500 səh.

5. Azərbaycanın coğrafiya elminin formalaşması və inkişafı

Azərbaycan haqqında qədim yunan və Roma səyyahlarının məlumatları. «Dədə Qorqud» dastanı. Moisey Kalankatlının əsəri. Coğrafiya elminin Azərbaycanda nümayəndələri (N.Tusi, Bakuvi və s.). Ərəblər Azərbaycan haqqında. Avropalılar Azərbaycan haqqında. Ruslar Azərbaycan haqqında. H.Z.Şirvaninin səyahəti. Azərbaycan ziyalılarının coğrafi tədqiqatları. Azərbaycan coğrafiya cəmiyyətinin yaranması. Ümumi fiziki coğrafiyanın inkişafı. Landşaftşünaslıq, paleocoğrafiya, geomorfologiya elmlərin inkişafı. İqlimşünaslıq və hidrologiya elmlərin inkişafı. Xəzər dənizinin öyrənilməsi. İqtisadi və sosial coğrafiyanın inkişafı. Turizm coğrafiyası. Əhali coğrafiyası. Toponimika elminin inkişafı. Kartoqrafiya elminin inkişafı və aerokosmik tədqiqatlar. Ətraf mühitin mühafizəsi. Məktəb coğrafiyasının yaranma tarixi və müasir vəziyyəti.

Mövzü əhatəsində tələbə bilməlidir:

1. Azərbaycan coğrafiya tarixinin inkişafını

2. Ümumi fiziki-coğrafiyanın inkişaf tarixini
3. İqtisadi və sosial coğrafiyanın inkişaf tarixini
4. Məktəb coğrafiyasının inkişafını
5. Xəzər dənizinin öyrənilməsini

Ədəbiyyat 1 177-246 səh.

Məşğələ mövzuları üzrə suallar

1. Böyük Coğrafi Kəşflərin mərhələləri və elmi-praktiki əhəmiyyəti
2. İpək yolunun yaranmasının tarixi, mədəni, və iqtisadi əhəmiyyəti
3. XIX əsrdə elmi coğrafiyanın yaranmasında alman alimləri A.Humboltun və K Ritterin əsərlərinin əhəmiyyəti
4. Fransada insan coğrafiyasının yaranması. Mağris ideyası.
5. V.P.Semyonov-Tyanşanskiyin Rusiyadacoğrafiya elminin inkişafında rolu
6. Azərbaycanda coğrafiya elminin inkişaf tarixi
7. Azərbaycanda müasir coğrafiyanın inkişaf perspektivləri.

ƏDƏBİYYAT

1. Həsənov T.G., Hacızadə Ə. M. Coğrafiya tarixi. Bakı. 2001

2. Azərbaycan Coğrafiya Cəmiyyəti 60 ildə: uğurlar, nailiyyətlər və perspektivlər. B. 1999
3. Vəlixanlı N.M. IX – XII əsrlərdə ərəb coğrafiyaşünasları və səyyahları Azərbaycan haqqında. B. 1974
4. Mahmudov Y. Səyyahlar Azərbaycana gəlir. B. 1986
5. Coğrafiya elmi 50 ildə. Akad. B.Ə. Budaqovun red. ilə – Bakı. 1996
6. Boquçarskov V.T. İstoriə qeoqrafii. Moskva « Akademiçeskiy Proekt» 2006

Əlavə

7. İsaçenko A.Q. Razvitie qeoqrafiçeskix idey. M.»Mıslğ» 1971
8. Maksakovskiy V.P. Qeoqrafiçeskaə kulğtura. «Vlados» M.1998
9. Maqidoviç İ.P., Maqidoviç V.İ. «Oçerki po istorii qeoqrafiçeskix otkritiy». V 5- tomax. M. «Prosvehenie» 1982 – 1983
10. Gkonomiçeskaə qeoqrafia v SSSR. İstoriə i sovremennoe razvitie (pod redaküey V.P. Maksakovskoqo i dr.). M. «Prosvehenie». 1987
11. Gnüiklopedia. Razdel «Qeoqrafia». M. «Avanta». 1997
12. www.kruqosvet.ru